

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

М. Ваврін

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, пр. Свободи, 18
E-mail: oggyrok@gmail.com*

Важливим елементом системи державного управління економічною безпекою є фіскальне регулювання. Основним інструментарієм фіскального регулювання виступають доходи та видатки державного бюджету, а також міжбюджетні трансферти, субсидії, субвенції та дотації.

Ключові слова: економічна безпека, фіскальне регулювання, доходи державного бюджету, видатки державного бюджету, міжбюджетні трансферти, субсидії, субвенції, дотації, податки, акцизний збір, мито.

Термін “фіскальний” походить від латинського “fisc” і в перекладі означає казенний [1, С. 596]. У сучасній економічній літературі фіскальне регулювання асоціюється з оподаткуванням та державним регулюванням урядових видатків.

Фіскальне регулювання – це зміни в урядових видатках і оподаткуванні, що спрямовані на досягнення повної зайнятості та неінфляційного внутрішнього обсягу виробництва [2, С. 665; 82, С. 573]. Під фіскальним регулюванням розуміють також політику уряду, яка стосується обсягів урядових закупівель, трансферних платежів і податків” [3, С. 90].

Більшість вітчизняних науковців фіскальне регулювання ототожнюють з процесом змін у системі оподаткування та урядових видатків, що здійснюються з метою зменшення коливань ділових циклів, сприяння швидкому зростанню економіки з високою зайнятістю та без високої неконтрольованої інфляції [4, С. 17].

Отже, фіскальне регулювання – це сукупність державних заходів у сфері оподаткування та урядових видатків, які спрямовано на досягнення економічних та соціальних цілей.

Марксистська ідеологія, при аналізі державного регулювання оперує категоріями “планування народного господарства” та “господарський механізм”. Термін “господарський механізм” почав використовуватися у радянській політекономії у середині 1980-х років [5, С. 48]. У теоретико-категорійному апараті тих часів поняття “фіскальна політика” було відсутнє. Натомість вживалися терміни “бюджетне регулювання” або “бюджетна політика”.

Проте слід також зазначити, що термін “бюджетне регулювання” вживається часто і нині економістами, що стоять на позиціях аналітичної економії у значенні фіскального регулювання. Зокрема, стверджується, що “фіскальне регулювання – це бюджетне регулювання... скероване на зміну сукупного попиту шляхом зміни державних видатків і податків”. У науковій літературі можна зустріти і таке визначення: “Бюджетне регулювання – політика державних видатків, податкових ставок і держа-

вних запозичень; спосіб регулювання державних доходів та видатків з метою впливу на загальний рівень економічної активності, підтримки ринкової рівноваги та стимулювання розвитку окремих сфер національної економіки. Воно здійснюється шляхом розроблення та реалізації державного бюджету”. Подібної точки зору дотримується й інші дослідники. Аналізуючи державне регулювання в ринковій економіці, вони оперують лише терміном “бюджетного регулювання”, під яким розуміють “політику зміни державних видатків і доходів з метою підтримки ринкової рівноваги і стимулювання розвитку окремих сфер і галузей національної економіки” [6, С. 195].

Деякі дослідники поняття “фіскального” та “бюджетної” регулювання ототожнюють з бюджетною політикою: “фіскальне регулювання – це бюджетна політика”, яка “спрямована на регулювання і запобігання небажаних змін сукупного попиту шляхом запланованих змін державних видатків і податків.”, “нероздільна із грошовою політикою держави”, та “спрямована на те, щоб пом’якшити коливання сукупного попиту з допомогою бюджетного дефіциту або надлишку”.

Вживання терміну “бюджетне” для означення фіскального регулювання є, на наш погляд, невиправданим, оскільки поняття фіскального регулювання ширше від бюджетного. Очевидно, його використання викликане бажанням деяких авторів знайти український відповідник латинізму “fisc”.

Фіскальне регулювання передбачає використання певних знарядь. Першим з них є доходи державного бюджету.

Під доходами у Бюджетному кодексі України розуміють: “доходи – це усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти)” [7].

З визначення випливає, що доходи поділяються на:

1. Податкові надходження – загальнодержавні та місцеві податки та збори;
2. Неподаткові надходження – передбачають доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, а також інші неподаткові надходження;
3. Доходи від операцій з капіталом;
4. Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Одним з найвагоміших інструментів фіскального регулювання є податки. Саме їм належить одна з провідних функцій регулювання економічних процесів. Ще у XVII ст. науковці зазначали, що “жодне державне питання не вимагає такого мудрого і розважливого розгляду як питання про те, яку частину слід брати у підданих і яку частину залишати їм”.

На думку більшості вчених економістів, “податки – це примусові платежі державі домогосподарствами чи фірмами у вигляді грошей (або товарів і послуг), взамін яких домогосподарство чи фірма не отримує товару або послуги” [6, С. 653]. Зустрічається також таке трактування, “податки – це частина доходу, що сплачується фірмами та домогосподарствами у розмірі, встановленому законом. У вузькому розумінні до податків належать фіскальні вилучення, що утворюють дохід державного бюджету. В широкому розумінні під податками розуміють всі фіскальні вилучення, встановлені державою, у тому числі відрахування до цільових позабюджетних фондів”.

Дуже часто під податками розуміють кошти, які стягуються державою з економічних агентів (виробників, споживачів, власників факторів виробництва) з метою

вирішення проблем більш справедливого розподілу доходів або підвищення ефективності ринкової системи” [4, С. 85].

Податки є важливим чинником економічної безпеки країни. Про вплив податков на рівень безпеки національної економіки неодноразово зазначали відомі вчені-економісти, державні і політичні діячі. Ще відомий середньовічний арабський мислитель Ібн-Хальдун підкреслює, що податкові ставки мають стимулювати ділову активність, інакше руйнуються економічні стимули й цивілізація занепадає [6, с.763].

Відомий шведський економіст К. Віксель аналізує взаємозв'язок між податками та економічною безпекою з точки зору їх розподілу. Він підкреслював політичний характер податків, оскільки податкові рішення ухвалюють власники, які перекладають податковий тягар на широкі верства населення. Актуальними є пропозиції вченого щодо справедливого оподаткування, які він пов'язував з принципами корисності й рівності податків. Кошти, вилучені через механізм оподаткування, мають бути поверненими у формі державних послуг, зокрема – на підґрунті розвитку державного сектору економіки.

Дж. Робінсон теж виступала за прогресивне оподаткування, особливо – за високі податкові ставки на капітал великих корпорацій. Вона вважала, що таким чином буде зміцнюватися державний бюджет, і державі значно легше буде виконувати її соціальні функції [7].

Відомий шведський економіст К. Віксель аналізує взаємозв'язок між податками та економічною безпекою з точки зору їх розподілу. Він підкреслював політичний характер податків, оскільки податкові рішення ухвалюють власники, які перекладають податковий тягар на широкі верства населення. Актуальними є пропозиції вченого щодо справедливого оподаткування, які він пов'язував з принципами корисності й рівності податків. Кошти, вилучені через механізм оподаткування, мають бути поверненими у формі державних послуг, зокрема – на підґрунті розвитку державного сектору економіки.

Дж. Робінсон теж виступала за прогресивне оподаткування, особливо – за високі податкові ставки на капітал великих корпорацій. Вона вважала, що таким чином буде зміцнюватися державний бюджет, і державі значно легше буде виконувати її соціальні функції [5].

Важливим фінансовим знаряддям державного регулювання економічної безпеки національної економіки є державні видатки. Згідно з Бюджетним кодексом України існують такі 4 види класифікації видатків:

- 1) за функціями, які виконують видатки (функціональна класифікація);
- 2) за економічною суттю операцій, при проведенні яких здійснюються видатки (економічна класифікація);
- 3) за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація);
- 4) за бюджетними програмами (програмна класифікація).

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні, капітальні та видатки кредитування за вирахуванням погашення. Цю класифікацію, на нашу думку, недоцільно використовувати у нашому аналізі у зв'язку з неможливістю класифікації складників економічної безпеки.

Згідно з відомчою класифікацією визначається перелік головних розпорядників бюджетних коштів. За її допомогою Державне казначейство України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр усіх розпорядників бюджетних коштів. Дана класифікація дає тільки перелік державних органів, які є розпорядниками бюджетних коштів, проте не описує механізм їх розподілу між складниками економічної безпеки.

Програмна класифікація видатків бюджету застосовується при формуванні бюджету за програмно-цільовим методом. Її використання є неможливим у нашому

дослідженні, оскільки вона дозволяє лише визначити основні цільові програми і їх потребу у коштах, проте одна і та ж програма може впливати на декілька складників економічної безпеки одночасно.

Державні видатки слід класифікувати за складниками економічної безпеки. Це, на нашу думку, найкраще дає можливість зробити функціональна класифікація видатків. У Бюджетному кодексі наводиться такі рівні функціональної класифікації видатків:

- 1) розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;
- 2) підрозділи та групи, в яких конкретизуються напрями спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Відповідно до функціональної класифікації усі видатки державного бюджету поділяється на 10 основних напрямків, кожному з яких присвоюється персональний код. Відповідно до класифікації складників економічної безпеки, статті державних видатків можна поділити на такі групи:

- 1) видатки, які впливають на воєнно-економічну безпеку:
 - a) видатки на оборону;
 - b) видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу;
- 2) видатки, які впливають на еколого-економічну безпеку:
 - a) видатки на охорону навколишнього природного середовища;
- 3) видатки, які впливають на соціально-демографічну безпеку:
 - a) видатки на охорону здоров'я;
 - b) видатки на духовний та фізичний розвиток;
 - c) видатки на освіту;
 - d) видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення;
- 4) видатки, які впливають на фінансово-економічну безпеку:
 - a) видатки на загально-державні функції;
 - b) видатки на житлово-комунальне господарство;
 - c) видатки на транспорт;
 - d) інші видатки на економічну діяльність;
- 5) видатки, які впливають на продовольчу безпеку:
 - a) видатки на сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство;
 - b) видатки, які впливають на енергетично-ресурсну безпеку:
 - a) видатки на паливно-енергетичний комплекс;

На нашу думку, дана класифікація фіскального регулювання економічної безпеки України дозволить в подальшому чітко структурувати інструменти регулювання та полегшити аналіз економічної безпеки за складниками.

1. Словник іноземних слів / уклад. С. Морозов, Л. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
2. Макконнелл К.Р. Аналітична економія: принципи, проблеми, і політика. Частина 1. Макроекономіка: Пер. з англ / К. Макконнелл, С. Брю. – Львів: Просвіта, 1997. – 672 с.
3. Манків Г. Макроекономіка / Пер. з англ.; Наук. ред. пер. С. Панчишина. – К.: Основи, 2000. – 588 с.

4. Дорнбуш Р. Макроекономіка: Пер. з англ. / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – К.: Основи, 1996. – 814с.
5. Дзюбик С. Фіскальна політика : Навчальний посібник / С. Дзюбик. – К.: УАДУ, 1998. – 64с.
6. Соколовська А. Податкова система України: Теорія та практика становлення / А. Соколовська. – К.: НДФІ, 2001. – 372 с.
7. Бюджетний кодекс України: від 8.07.2010 року № 2456-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1378807743728439>.
8. Казаков А. Экономика (Микро-, макро- и прикладная экономика) / А. Казаков, Н. Минаева. – М.: ЦИППКАП, 1996. – 392 с.
9. Орешин В. Государственное регулирование национальной экономики: Учеб. Пособие / В. Орешин. – М.: Юристъ, 1999. – 272 с.
10. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна і національна безпека України / Г. Пастернак-Таранушенко // Економіка України. – 1994. – №2. – С 38-47.
11. Хейне П. Экономический образ мышления: Пер. с англ / П. Хейне. – М.: Новости, 1991. – 702 с.

FISCAL REGULATION IN SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY GOVERNANCES

M. Vavrin

*Ivan Franko National University of Lviv, 79008 Lviv, Svobodu av. 18
E-mail: oggyrok@gmail.com*

An important element of economic security governances is fiscal adjustment. The main instruments of fiscal adjustment are the revenues and expenditures of the state budget, as well as intergovernmental transfers, subsidies, grants and subsidies.

Keywords: economic security, fiscal adjustment, fiscal revenues, state budget expenditures, intergovernmental transfers, subsidies, grants, subsidies, taxes, excise duty, customs duty.

ФИСКАЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ

М. Ваврин

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008 г. Львов, пр. Свободы, 18
E-mail: oggyrok@gmail.com*

Важным элементом системы государственного управления экономической безопасностью является фискальное регулирование. Основным инструментарием фискального регулирования выступают доходы и расходы государственного бюджета, а также межбюджетные трансферты, субсидии, субвенции и дотации.

Ключевые слова: экономическая безопасность, фискальное регулирование, доходы государственного бюджета, расходы государственного бюджета, межбюджетные трансферты, субсидии, субвенции, дотации, налоги, акцизный сбор, пошлина